

СТАНОВЛЕННЯ БАГАТОПОЛЯРНІСТІ ЯК АЛЬТЕРНАТИВИ ОДНОПОЛЯРНИЙ МОДЕЛІ СВІТУ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВИХ ЦЕНТРІВ ВПЛИВУ

© 2019 ХАЛІНА О. В.

УДК 327.1
JEL: C23; F02

Халіна О. В. Становлення багатополарності як альтернативи однополарній моделі світу в умовах формування нових центрів впливу

Мета статті полягає у дослідженні сутності основних моделей світового порядку, у визначенні особливостей формування багатополарності як сучасної світової системи з новими центрами економічного впливу. Аналізуючи, систематизуючи й узагальнюючи наукові праці багатьох учених, було розглянуто становлення багатополарності як альтернативи однополарній моделі світу в умовах зростання нових центрів впливу, зокрема, визначено проблеми багатополарного світу в умовах глобалізації. Обґрунтовано актуальність фундаментального дослідження феномена багатополарності сучасного світу, охарактеризовано динаміку розвитку економічно зростаючих країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону порівняно з провідними світовими центрами економічного впливу: США, ЄС та Японією. Значну увагу приділено формуванню нових політико-економічних об'єднань. Розкрито новітні тенденції та особливості багатополарної системи світоустрою в сучасних умовах. Що стосується перспектив становлення багатополарності, автором зазначено, що перехід до такої нової системи може стати тим самим джерелом у вирішенні багатьох глобальних проблем, які пов'язані зі: встановленням стійкого балансу сил; врахуванням загальних інтересів; зменшенням протистояння між центрами впливу; встановленням стимулюючого співробітництва.

Ключові слова: багатополарність, нові центри впливу, світове господарство, глобалізація, баланс сил.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-5-8-13>

Табл.: 3. **Бібл.:** 12.

Халіна Ольга Валеріївна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра міжнародної економіки та світового господарства, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: olga.khalina@karazin.ua

УДК 327.1
JEL: C23; F02

UDC 327.1
JEL: C23; F02

Халіна О. В. Становление многополярности как альтернативы однополарной модели мира в условиях формирования новых центров влияния

Khalina O. V. Formation of Multipolarity as an Alternative to the Unipolar Model of the World in the Context of the Formation of New Centers of Influence

Целью статьи является исследование сущности основных моделей мирового порядка, определение особенностей формирования многополярности как современной мировой системы с новыми центрами экономического влияния. Анализируя, систематизируя и обобщая научные труды многих учёных, было рассмотрено становление многополярности как альтернативы однополарной модели мира в условиях роста новых центров влияния, в частности, определены проблемы многополярного мира в условиях глобализации. Обоснована актуальность фундаментального исследования феномена многополярности современного мира, охарактеризована динамика развития экономически растущих стран Азиатско-Тихоокеанского региона по сравнению с ведущими мировыми центрами экономического влияния: США, ЕС и Японией. Значительное внимание уделено формированию новых политико-экономических объединений. Раскрыты новые тенденции и особенности многополарной системы мироустройства в современных условиях. Что касается перспектив становления многополярности, автором отмечено, что переход к такой новой системе может стать тем самым источником в решении многих глобальных проблем, связанных с: установлением устойчивого баланса сил; учётом общих интересов; уменьшением противостояния между центрами влияния; установлением стимулирующего сотрудничества.

The aim of the article is studying the essence of the basic models of world order, defining features of the formation of multipolarity as a modern world system with new centers of economic influence. By analyzing, systematizing and generalizing research works of a number of scientists, the formation of multipolarity is considered as an alternative to the unipolar model of the world in the context of the growth of new centers of influence, in particular, the problems of a multipolar world in the context of globalization are identified. The relevance of the fundamental study of the multipolarity phenomenon of the modern world is grounded, the development dynamics of the economically growing countries of the Asia-Pacific region in comparison with the world's leading centers of economic influence: the USA, the EU, and Japan is described. Considerable attention is paid to the formation of new political and economic associations. New trends and features of the multipolar system of the world order under modern conditions are revealed. With regard to the prospects for the emergence of multipolarity, the author notes that the transition to the new system could be a source in solving many global problems associated with: establishment of a stable balance of power; consideration for common interests; reduction of opposition between centers of influence; establishment of stimulating co-operation.

Keywords: multipolarity, new centers of influence, world economy, globalization, balance of power.

Tabl.: 3. **Bibl.:** 12.

Khalina Olga V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of International Economics and World Economy, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: olga.khalina@karazin.ua

Ключевые слова: многополярность, новые центры влияния, мировое хозяйство, глобализация, баланс сил.

Табл.: 3. **Библ.:** 12.

Халіна Ольга Валеріївна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра міжнародної економіки та світового господарства, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: olga.khalina@karazin.ua

Теорія багатополарності, яка протистоїть процесам глобалізації та більшості теорій світової політики, нині лише формується. Грунтуючись на порівнянні потенціалів США та ЄС, з одного боку, та зростаючих центрів економічної сили (Китаю, Індії, Сингапуру і Південної Кореї) – з іншого, становлення багатополарності змінює логіку подальших процесів, які є визначальними в утворенні глобальної архітектури сил, а саме в таких сферах, як політика, економіка, енергетика, демографія, культура тощо.

Мета статті полягає у дослідженні сутності основних моделей світового порядку, у визначенні особливостей формування багатополарності як сучасної світової системи з новими центрами економічного впливу.

Визначальною рисою переходу до багатополарної моделі світоустрою є наявність декількох центрів прийняття економічних рішень на планетарному рівні. Але така особливість цієї моделі характеризується боротьбою за право встановлення порядків у світовому господарстві окремими державами й тим самим призводить до зниження сталого розвитку суспільства. Отже, велика кількість науковців зазначають, що сучасна еволюція міжнародних відносин веде до формування багатополарної поліцентричної системи. Викликом для суспільства у XXI ст. стає підтримання балансу сил і стратегічної стабільності в умовах, коли міжнародні інституції стають малоефективними, і виникає перспектива утворення багатополарного хаосу [1, с. 25–26]. В цілому процес становлення багатополарного світу є реальним та має такі тенденції: окремі держави вже не можуть виступати в ролі єдиних органів влади або глобальних центрів; держави у форматі соціально-економічних систем стають основними суб'єктами світового управління; формуються нові центри економічного впливу навколо регіональних блоків.

На сучасному етапі функціонування світової системи жодна з країн не може розвиватися поза зв'язків з міжнародним співтовариством. У ситуації, що складається на цей час, важливості набуває аналіз не тільки глобальних проблем взаємодії між окремими країнами, а і їх грамотна політика з міжнародними регіональними структурами. Дослідження цих проблем є актуальною темою на сучасному етапі, що обумовлено такими факторами:

- ✦ швидкими процесами інтернаціоналізації виробництва, посиленням міжнародної конкуренції, коли кожна з країн має можливість зайняти гідне місце у світовому господарстві при ефективній взаємодії з економічними центрами впливу та регіональними інтеграційними структурами;
- ✦ забезпеченням внутрішнього економічного та соціального розвитку із залученням іноземних інвестицій, освоєнням закордонних технологій та виходом на нові ринки в цілому, що стає можливим через розширення ефективного зовнішнього співробітництва;
- ✦ з появою укрупнень регіональних об'єднань, наприклад, нарощування зв'язків між ЄС та

азійськими країнами, напрямки інтеграційних процесів дещо змінюють свій курс і потребують більш теоретичного осмислення в межах трансформування світового господарства.

Тематики багатополарності, так чи інакше, торкалися в своїх роботах Девід Кампф (у статті «Поява багатополарного світу»), історик Єльського Університету Пол Кеннеді (в книзі «Злет і падіння великих держав»), геополітик Дейл Волтон (в книзі «Геополітика і великі держави в XXI столітті. Багатополарність і революція в стратегічній перспективі»), американський політолог Діліп Хіро (в книзі «Після імперії. Народження багатополарного світу») та ін. Найближче до розуміння сутності багатополарності підійшов британський фахівець Фабіо Петіто, який спробував побудувати серйозну й обґрунтовану альтернативу однополарного світу на основі правових і філософських концептів К. Шмітта. Але з чисто наукової точки зору, повноцінної і закінченої «Теорії багатополарного світу» на сьогодні не існує. У всіх цих книгах, статтях і заявах не міститься ні точного визначення що таке багатополарний світ, ні теорія його походження.

Поняття «багатополарність» у контексті міжнародних відносин вперше було вжито у публікації американських політологів К. Дойча і Д. Сінгера «Multipolar Power System and International Stability» («Багатополарна енергосистема та міжнародна стабільність»), яка датується 1964 роком і видана Інститутом Джона Гопкінса [2, с. 390–406]. Багатополарність передбачає таку систему міжнародних відносин, в рамках якої декілька країн, які досягли найвищого рівня економіко-політичного і соціально-культурного розвитку, мають можливість впливати на світові події [3].

Сучасна система міжнародних відносин може вважатися прикладом часткової багатополарності, в якій панує лише один євроатлантичний центр сил, однак окремі великі держави починають претендувати на статус полюсів у різних регіональних і функціональних сегментах існуючої системи.

Найчастіше звернення до терміна «багатополарність» має на увазі лише вказівку на те, що в цей час у процесі глобалізації у безперечних центрів впливу в сучасному світі (США, Європейського Союзу) з'являються певні конкуренти – могутні регіональні держави і спілки держав, що належать до «Другого» світу, або країни, які бурхливо розвиваються. Оцінюючи сучасний світ, варто виділити особливе місце і азіатському регіону, який на сьогодні стає одним із головних центрів впливу. Насамперед йдеться про Китай, а далі за ним слідує Японія та Південна Корея. Падіння старих геополітичних структур і формування нових супроводжуються різкою зміною балансу сил і зростанням економічного потенціалу Азіатсько-Тихоокеанського регіону (АТР). Саме в цьому регіоні складається особлива структура, яка в найближчому майбутньому при збереженні наявних тенденцій може справити істотний вплив на розстановку світових сил, навіть певною мірою змінити баланс інтересів на міжнародній арені. Новітня

багатополюсність, яка простежується в міжнародних відносинах на цей час, це лише одна із багатьох альтернатив розвитку подій. Формування такого типу багатополлярності передбачає створення сучасної міжнародної системи, де різні сфери й виміри матимуть різну власносилу конфігурацію [4, с. 151–152]. Зазначаються певні сучасні тенденції у становленні процесу багатополлярної міжнародної системи: в структурному відношенні мультиполлярна система не обов'язково передбачає рівність силових потенціалів провідних гравців. Така розбіжність компенсується спроможністю певних країн концентрувати ресурси на пріоритетні напрямки й досягати результатів шляхом прямих загроз або застосування силових засобів;

- ✦ становлення багатополлярності виявило слабкість інституціональних і нормативних чинників, які забезпечують регулювання та загальне утримання конкуренції у межах міжнародної взаємодії з приводу мирного співіснування;
- ✦ подальший розвиток ситуації супроводжується співвідношенням стратегій, інтересів і засобів реагування провідної четвірки світових акторів, до яких входять: Китай, США, ЄС та Росія.

Загальні тенденції еволюції окремих елементів міжнародної системи передусім залежать від тактики євроатлантичної спільноти, тобто у спроможності знайти форми реагування і засоби впливу, які здатні відно-

вити керованість міжнародно-економічними процесами й уникнути подальших деструктивних наслідків [5, с. 242–243]. В цілому ситуація у світовому господарстві на сучасному етапі не однозначна, дослідники у всьому світі розходяться у поглядах. Деякі вважають, що багатополлярний світ почав своє існування вже з 2010 року, а інші наполягають на гегемонії США, тобто пануванні однополлярності. Доречним буде провести порівняльний аналіз між двома вищезгаданими елементами світового порядку. Структурні показники, які подані в табл. 1, дають змогу провести паралель між реальним станом міжнародних відносин і можливою системою панування. Безумовно, влада США має великий вплив на світову систему в цілому, але державою-гегемоном її вже складно назвати, оскільки поступово висувуються на перший план інші могутні держави. Прикладом такого впровадження можна виокремити об'єднання БРІКС – політико-економічне об'єднання Бразилії (Б), Росії (Р), Індії (І), Китаю (К) – це угруповання з економічним характером, але багато дослідників вважають, що і політичні риси притаманні для нього. На круглому столі в рамках «БРІКС: сьогодні...» В. М. Давидов, голова Президії Наукової ради національного комітету по дослідженню БРІКС, висунув свою думку, що БРІКС – це не панацея в регулюванні світоустрою, але може стати одним із засобів для створення нової багатополлярної системи [6, с. 147–148].

Таблиця 1

Порівняльні характеристики ті ознаки однополлярної та багатополлярної моделей за структурними показниками

№ з/п	Критерії порівняння	Однополлярна модель	Багатополлярна модель
1	Структура міжнародної системи	Наявність фактичного або визначеного гегемона	Відсутність загальновизнаного гегемона або лідера
2	Ступінь структурованості відносин	Відносини будуються залежно від уподобань глобального центру, і мають жорсткий структурований характер	Учасники мають ступінь автономії у виборі партнерів або у визначенні своїх позицій
3	Допоміжні структури координації відносин задля глобальної безпеки	НАТО, РБ ООН, G-7/G-8	РБ ООН, G-20, глобальні форуми, регіональні міжнародні організації з питань безпеки
4	Структура ухвалення рішень	Рішення приймаються домінуючою державою окремо або разом з її союзниками	Рішення ухвалюються великими державами або інтеграційними об'єднаннями

Джерело: складено автором на основі [7, с. 15].

Показники з табл. 2 демонструють сучасні трансформації у світовій системі та дають змогу виділити актуальні тенденції формування світоустрою: поступова втрата лідерських позицій США, зміна балансу сил, посилення регіональних угруповань, поява нових претендентів на роль центрів влади. Ці тенденції є поштовхом для осмислення та прийняття процесу трансформації системи та переходу до мультиполлярного світового порядку [8, с. 6–7].

Однак процес втрати домінування є складним і довгостроковим, а також супроводжується жорстким протистоянням з боку держави-гегемона, що існувала. Головною проблемою у формуванні сучасного світоустрою є те, що однополлярного світу вже не існує, хоча окремим країнам важко визнати свою втрату першості

та влади, але і не пройшла повна трансформація у багатополлярний світ, що ускладнює повноцінне функціонування системи міжнародних відносин. Важливим чинником у трансформації глобального світоустрою стала зміна геоекономічної та геополітичної ситуацій у другому десятилітті ХХІ ст. Зокрема, це пов'язано з утворенням нового конкурентного середовища, оскільки у число світових економічних лідерів, окрім США, ЄС та Японії, увійшли й так звані зростаючі центри економічного впливу: Китай, Індія, Сінгапур й Південна Корея.

Виділення Азіатсько-Тихоокеанського регіону як відокремленого геополітичного простору має велику особливість у своєму формуванні, на відміну від європейського регіону, де об'єднання країн зумовлено економічним розвитком держав, а не близькістю територій,

Порівняльні характеристики та ознаки однополярної та багатополлярної моделей за принципами панування

№ з/п	Критерії порівняння	Однополярна модель	Багатополлярна модель
1	Визначення «правил гри»	Переважний вплив країни-гегемона	Скорочення спектра загальноновизнаних правил, рішення приймаються провідними державами за збігом інтересів
2	Домінуючий принцип формування коаліцій	Глобальні коаліції формуються під наглядом домінуючої держави	Глобальні коаліції як прояв демонстративного та волевизволеного характеру
3	Методи глобального регулювання	Регулювання залежить від західних фінансово-економічних угруповань та безпосередньо – гегемона	Рішення при глобальному регулюванні залежать від провідних держав та їх позицій
4	Позиціонування провідних держав і центрів сил	Провідні держави з економічним, політичним і військовим потенціалом мають входити до союзів держави-гегемона й уникати демонстративного протистояння діям глобального лідера	Посилення суперечностей і зміна балансу сил у відносинах між «периферією» і «центром» міжнародної системи. Формування трансрегіональних асоціацій та коаліцій між великими державами за власними інтересами та задля вирішення глобальних проблем

Джерело: складено автором на основі [7, с. 15].

як в АТР. Це дає змогу виділяти окремі азіатські країни як представників вищезазначеного регіону, але не акцентувати увагу на економічному потенціалі об'єднання у цілому [9, с. 18].

Рейтинг глобальної конкурентоспроможності різно показує розподіл сил у глобальному господарстві. Цей важливий показник формується Всесвітнім Економічним Форумом і складається з 12 контрольних показників. Цими складовими є: якість інсти-

тутів; інфраструктура; макроекономічна стабільність; здоров'я і початкова освіта; вища освіта і професійна підготовка; ефективність ринку товарів і послуг; ефективність ринку праці; розвиненість фінансового ринку; технологічний рівень; розмір внутрішнього ринку; конкурентоспроможність підприємств; інноваційний потенціал [10]. За динамікою, яку наведено у табл. 3, можна виокремити, що Топ-10 країн, які вказані нижче, займали ключові позиції і в попередньому рейтингу, ще раз наголошуючи на своєму глобальному розвитку.

Таблиця 3

Топ-10 країн у рейтингу глобальної конкурентоспроможності за 2015/2016–2017/2018 періоди

№ з/п	Країни	Роки					
		2015/2016		2016/2017		2017/2018	
		№	Оцінка	№	Оцінка	№	Оцінка
1	Швейцарія	1	5.76	1	5.81	1	5.86
2	США	2	5.61	3	5.70	2	5.85
3	Сінгапур	3	5.68	2	5.72	3	5.71
4	Нідерланди	5	5.50	4	5.57	4	5.66
5	Німеччина	4	5.53	5	5.57	5	5.65
6	Гонконг	7	5.46	9	5.48	6	5.53
7	Швеція	9	5.43	6	5.53	7	5.52
8	Великобританія	10	5.43	7	5.49	8	5.51
9	Японія	6	5.47	8	5.48	9	5.49
10	Фінляндія	8	5.45	10	5.44	10	5.49

Джерело: складено автором на основі [10; 11].

Якщо говорити про окремі країни, то США станом на період 2017/2018 рік займає друге місце, поступаючись лише Швейцарії, яка займає найвищу позицію за весь вказаний період. Що стосується країн ЄС, то Великобританія і Швеція, з 2015/16 по 2017/18 роки змогли піднятися на дві поділки вгору й отримати, відповідно, восьму і сьому позиції, натомість Фінляндія, навпаки,

втратила своє 8-ме місце, але все ж таки залишилася в десятці найкращих. Присутність Японії в цьому рейтингу відображає глобальну конкурентоспроможність цієї країни, але втрата позиції за охарактеризований період на три поділки наштовхує на думку, що економічні центри влади все ж слабшають, а Азійсько-Тихоокеанський регіон виходить уперед.

Принциповою відмінністю багатополарної моделі від минулої «концепції» полягає в тому, що: світ продовжує будуватися не лише на основі євроцентричної, а і євроатлантичної моделей. Це пов'язано зі зростаючою роллю держав з трансрегіональними амбіціями; протікання регіональних і світових справ перестає бути під тиском центрів впливу, що сприяє можливостям використовувати інструменти «м'якої сили»; функціонування сучасного міжнародного права стає головним мірилом легітимності дій країн на сучасному етапі, що є своєрідним засобом стабільного розвитку світового простору [12, с. 3]. На сучасному етапі відбувається перерозподіл між різними центрами впливу, які здатні домінувати над іншими державами та у зовнішньому світі у цілому. Можна виокремити декілька тенденцій, які характеризують поступову зміну системи світового господарства: поширення думки про ослаблення Заходу; зміщення центру світової економіки в напрямку Азії; виокремлення ісламського світу як дестабілізуючої структури у міжнародній системі; формування нових політично-економічних об'єднань, таких як: Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство (ТТП), Економічний пояс шовкового шляху (ЕПШП), Євразійський економічний союз (ЄАЕС); Транстихоокеанське партнерство (ТТП).

Також варто зазначити, що процес глобалізації призвів до зміни економічної і геополітичної ситуації у цілому й виокремив міжнародні регіональні об'єднання, союзи і транснаціональні корпорації (ТНК) як важливі суб'єкти багатополарного світу.

При з'ясуванні особливостей формування багатополарності як нової світової системи необхідно констатувати головні умови переходу до неї: сприятливі політичні обставини ХХ століття, сучасні досягнення наукового та технічного прогресу, посилення конкурентної боротьби і пошук найкращих умов діяльності за межами національних кордонів. В результаті дослідження були виокремлені такі тенденції формування багатополарної моделі світового порядку, а саме: окремі держави вже не можуть виступати в ролі єдиних органів влади або глобальних центрів, держави у форматі соціально-економічних систем стають основними суб'єктами світового управління, створюються нові центри економічного впливу навколо регіональних блоків.

Таким чином, становлення багатополарності як системи світового простору характеризується наявністю декількох центрів економічного впливу та розвинутою інтеграційною діяльністю на регіональному та міжнародному рівнях, що відкриває нові можливості для гармонійного розвитку світового господарства в цілому. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Дейнека Т. А. Моноцентричність і поліцентричність як сучасні вияви суперечностей інституціонального опосередкування розвитку світової економіки. *Бізнес Інформ*. 2016. № 12. С. 24–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_12_4

2. Deutsch K. W., Singer J. D. Multipolar Power System and International Stability. *World Politics*. 1964. No. 3. P. 390–406. URL: <http://users.metu.edu.tr/utuba/Deutsch.pdf>

3. Хейфец В. Л., Костюк Р. В., Власов Н. А., Ниязов Н. С. История новейшего времени. М. : Юрайт, 2017. 345 с. URL: https://stud.com.ua/77851/politologiya/mizhnarodni_vidnosini_pochatku_stolittya_formuvannya_bagatopolyarnogo_svitua

4. Кононенко С. Теоретичні передумови розуміння сучасної багатополарності. *Політичний менеджмент : електрон. наук. вид.* 2013. № 59. URL: http://newipiend.pimentos.com.ua/wp-content/uploads/2018/08/kononenko_teoretychni.pdf

5. Толстов С. Структурні та політичні ознаки багатополарності. *Американська історія та політика*. 2016. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ahp_2016_2_34

6. Арапова Е. Я., Окунева Л. С. БРИКС на мировой арене: новации современного этапа. *Сравнительная политика : электрон. науч. изд.* 2017. № 4. Т. 8. URL: <https://www.comparativepolitics.org/jour/article/view/747/568>

7. Толстов С. Міжнародна система початку ХХІ століття. *Зовнішні справи*. 2013. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zovsp_2013_10_6

8. Перская В. В., Эскиндаров М. А. Многополярность: институты и механизмы согласования национальных интересов : монография. М. : КНОРУС, 2018. 538 с.

9. Лагутина М. Л. Глобальный регион как элемент мировой политической системы ХХІ века. *Сравнительная политика : электрон. науч. изд.* 2015. № 6 (19). С. 16–21. URL: [https://doi.org/10.18611/2221-3279-2015-6-2\(19\)-16-21](https://doi.org/10.18611/2221-3279-2015-6-2(19)-16-21)

10. Всемирный экономический форум: рейтинг глобальной конкурентоспособности 2017–2018. URL: <https://gtmarket.ru/news/2018/09/30/7246>

11. World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2017–2018. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>

12. Циватый В. Г. БРИКС в полицентричной модели современного мирового сообщества: интеграционное, глобализационное и институциональное измерение региональной внешней политики. *Историчні науки : електрон. наук. вид.* 2017. Ч. 1. 11 с.

REFERENCES

Arapova, Ye. Ya., and Okuneva, L. S. "BRIKS na mirovoy arene: novatsii sovremennogo etapa" [BRICS on the world stage: innovations of the modern stage]. *Sravnitel'naya politika*. 2017. <https://www.comparativepolitics.org/jour/article/view/747/568>

Deineka, T. A. "Monotsentrychnist i politsentrychnist yak suchasni vyivay superechnostei instytutsionalnoho oposeredkuvannya rozvytku svitovoi ekonomiky" [Monocentricity and polycentricity as modern contradictions of the institutional mediation of the development of the world economy]. *Biznes Inform*. 2016. http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_12_4

Deutsch, K. W., and Singer, J. D. "Multipolar Power System and International Stability". *World Politics*. 1964. <http://users.metu.edu.tr/utuba/Deutsch.pdf>

Kheyfets, V. L. et al. "Istoriya noveyshego vremeni" [The history of modern times]. https://stud.com.ua/77851/politologiya/mizhnarodni_vidnosini_pochatku_stolittya_formuvannya_bagatopolyarnogo_svitua

Kononenko, S. "Teoretychni peredumovy rozuminnia suchasnoi bahatopolyarnosti" [Theoretical preconditions for the understanding of modern multipolarity]. *Politychnyi menedzhment*. 2013. http://newipiend.pimentos.com.ua/wp-content/uploads/2018/08/kononenko_teoretychni.pdf

Lagutina, M. L. "Globalnyy region kak element mirovoy politicheskoy sistemy XXI veka" [Global region as an element of the world political system of the XXI century]. *Sravnitel'naya politika*. 2015. [https://doi.org/10.18611/2221-3279-2015-6-2\(19\)-16-21](https://doi.org/10.18611/2221-3279-2015-6-2(19)-16-21)

Perskaya, V. V., and Eskindarov, M. A. *Mnogopolyarnost: instituty i mekhanizmy soglasovaniya natsionalnykh interesov* [Multipolarity: institutions and mechanisms for coordinating national interests]. Moscow: KNORUS, 2018.

Tolstov, S. "Mizhnarodna sistema pochatku XXI stolittia" [International system of the beginning of the XXI century]. *Zovnishni spravy*. 2013. http://nbuv.gov.ua/UJRN/zovsp_2013_10_6

Tolstov, S. "Strukturni ta politychni oznaky bahatopoliarnosti" [Structural and political signs of multipolarity]. *Amerykanska istoriia ta polityka*. 2016. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ahp_2016_2_34

Tsivatyy, V. H. "BRIKS v politsentrichnoy modeli sovremenogo mirovogo soobshchestva: integratsionnoye, globalizatsionnoye i institutsionalnoye izmereniye regionalnoy vneshney politiki" [BRICS in the polycentric model of the modern global community: the integration, globalization and institutional dimension of regional foreign policy]. *Istorychni nauky*, vol. 1 (2017).

"Vsemirnyy ekonomicheskyy forum: reyting globalnoy konkurentosposobnosti 2017-2018" [World Economic Forum: Global Competitiveness Rating 2017-2018]. <https://gtmarket.ru/news/2018/09/30/7246>

"World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2017-2018". <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>